Алран кайми аки-сухи, асран кайми атти-анни...

ХЫПАР

ХРЕСЧЕН САССИ

ЮНКУН

95 (2507) №
Хакĕ ирĕклĕ
Эрнере икĕ хут тухать

2014,
декабрь/раштав, 10

1991 çулхи апрелĕн 21-мĕшĕнче тухма тытăннă

КУН ЙĔРКИНЧЕ

Раççей – вăйлă çĕршыв

Владимир Путин Президентăн Çырăвне хаклаççĕ

Михаил ИГНАТЬЕВ, Чăваш Республикин Пуçлăхĕ:

– РФ Президенчĕ Владимир Путин хăйĕн кăçалхи Çырăвне пĕтĕм тĕнчери политикăран, тĕрлĕ çĕршыв Раççей тĕлĕшпе йышăннă санкцисенчен пуçларĕ. Çав вăхăтрах вырăс халăхĕн кăмăл-сипет хăвачĕ, патриотизмĕ мĕнешкел пысăккине палăртрĕ. Вырăс халăхĕ хăйне хĕсĕрлеме пуçласан яланах çĕнтернĕ.

Вăл Украинăри киревсĕр ĕç-пуç политика лару-тăрăвне кăткăслатни, Крымпа Севастополь Раççейпе пĕрлешни çинчен каларĕ. Раççейĕн пĕтĕм халăхĕ çак икĕ регион суйлавне, Президент йышăнăвне ырларĕ.

Инвестицисене, уйрăм çын харпăрлăхне хÿтĕлессине, предпринимательсене хăйсен капиталне Раççее тавăрса легализацилеме май парассине шантарчĕ.

Владимир Владимирович рынокра ĕç вăйĕ кирли çинче уйрăммăн чарăнса тăчĕ, ахаль рабочисем, çĕр ĕçченĕсем, пысăк пĕлÿллĕ инженерсем кирлĕ. Çакă импорта хамăрăн продукципе улăштарма пулăшĕ, мĕншĕн тесен пирĕн Анăçа пăхăннинчен тасалмалла – экономика санкцийĕсем çакна тума май парĕç.

Ку енĕпе эпир республикăра пысăк ĕç тăватпăр. Пĕтĕм тĕнчери "Раççей электричество сечĕсем-2014" куравра пултăм – унта пирĕн чылай предприяти хутшăнать. Паян вĕсем тĕнче шайĕнчи компанисемпе тупăшма хатĕр. Инвестицисене çыншăн, интеллекта аталантарма хывмалла – çав çынсем хăйсен пултарулăхĕпе, ăсĕпе усă курса çĕнĕ проектсене пурнăçа кĕртĕр.

Президент тĕрлĕ тĕрĕслев органĕсем предпринимательлĕхе аталантарма чăрмантарни çинчен те каларĕ. Коммерци организацийĕ 3 çул уççăн, вăрттăн схемăсемпе усă курмасăр ĕçлесе лайăх ятсум çĕнсе илсен ăна 3 çуллăха тĕрĕслевсенчен хăтармалла – мана çак çĕнÿ уйрăмах килĕшрĕ. Паллах, ку механизма йĕркелемелле. Кам бизнес тытса пырса Раççей экономикине курăмлă тÿпе хывать – вĕсене çăмăллăхсем памалла, ыранхи куна шанчăкпа пăхчăр, хăйсен укçине аталанăва хывччăр.

Тепĕр тема – проектсем валли укça уйăрасси. Паян банксем инвестици проекчĕсене укçапа пулăшасшăн мар. Проектсем валли кĕмĕл уйăрма йышăнсан, паллах, предприятисем, производствăсем, лайăх ĕç вырăнĕсем ытларах пулĕç. Ку пысăк пĕлтерĕшлĕ.

Раççей Президенчĕ тĕллевсене палăртрĕ, эпир вĕсене регионсенче бизнеспĕрлĕхпе, общество организацийĕсемпе пĕрле пурнăçлăпăр.

Геннадий ЯКОВЛЕВ, ЧР культурăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ, Чăваш тата Раççей журналисчĕсен союзĕсен премийĕсен лауреачĕ, (Сĕнтĕрвăрри районĕ):

– Федераци Канашне янă Çырура Раççей Президенчĕ Владимир Путин малашлăха аван курса тăни, ăна тĕрĕс хаклани савăнтарчĕ. Раççей – вăйлă çĕршыв. Унăн çын кусĕнчен пăхма пăрахмалла. Ют çĕршывран пулăшу кĕтмесĕр хамăра пултарнă таран тивĕçтерме вĕренмелле. Ялхуçалăхĕ-и, промышленноç-и е урăх тытăм-и – çĕнелÿ, улшăну пур çĕрте те вăй илсе палăрмалла. Хамăр пултарнине туллин ĕнентерес тесен ĕç тухăçлăхне ÿстермелле. Ырри тĕрĕс те паха шухăшран пуçланать. Çавăнпа Президент сăмахне кашни çыннăн чуна, пуçа илмелле.

Апат-çимĕçпе хамăра тăрантарма пултарасси иккĕлентермелле мар. Ялхуçалăхĕнче тăрăшакансем Çырури шухăшсене уйрăмах ырласа йышăнĕç. Ара, Президент кадрсем хатĕрлес ыйтăва та çивĕччисен шутне кĕртнĕ. Пĕр енчен пăхсан аслă пĕлÿ илнисем йĕри-таврах, анчах ялхуçалăх предприятийĕсенче (промышленноçра та çавнашкалах) ĕç аллисем çитмеççĕ. Çĕрĕ пур, ĕçĕ пур, анчах фермăра ĕне сăвакан кăна мар, инженер та тупаймăн. Тÿнтерле пулăма тÿрлетмеллине тĕп тĕллев вырăнне хуни хальхи тапхăршăн питех те пĕлтерĕшлĕ. Пултарулă çамрăксем пур. Çав туртăма аталантарас тесен ĕç профессийĕсене хатĕрлес тытăма улăштармалла. 2020 çул валли Раççейри колледжсенче чи кирлĕ профессисене тĕнчери чи лайăх никĕссене тĕпе хурса хатĕрлемелле. Профессисене вĕрентĕвĕн тытăмĕнче конкурссем, вĕсен кăтартăвĕ улшăну патне илсе çитермеллине палăртать Владимир Владимирович. Вĕрентÿпе практика яланах юнашар, пĕр тĕвĕре пулмаллине аса илтерет. Дипломлисен йышĕ пур, усси çукрах. Йыш сахалрах, анчах пахалăхлă пулнине нимĕн те çитмест. Тĕллевлĕ ĕçлеме вĕренмелле, хăнăхмалла.

Чылай енпе палăртнă утăмсем пурнăçлансан çĕршыв, чăн та, çĕнелмелле. Çав çĕнелÿ хавхалантармалла, савăнтармалла. Çавах та Çырура пурăнмалли сурт-йĕрпе коммуналлă хуçалăх ыйтăвне хускатни те, ман шухăшпа, вырăнлă пекчĕ. Ку тытăмри хаксем ÿссех пыраççĕ. Çак ыйту пурне те пырса тивекеннисенчен пĕри – ачаран пуçласа ватă çын таранах. Ку тĕлĕшпе те малашлăха уççăн палăртни кирлĕ.

Николай МАЛЫШКИН, Елчĕк районĕнчи Аслă Елчĕкри Геннадий Волков ячĕллĕ вăтам шкул директорĕ:

– Раççей Президенчĕ Владимир Путин РФ Федераци Пухăвне янă Çырăва пысăка хурса хаклатăп. Эпĕ ку трансляцие телевизорпа та куртăм, Çырăва хаçатра та вуларăм.

Патшалăхăн пĕрлĕхлĕ экзаменне çĕнĕ мелпе ирттерме сĕнни вырăнлă. Çамрăксем халĕ шкул хыççăн пурте институт-университета çул тытаççĕ. Япăхрах вĕренекенни те аслă шкула каять. Диплом илессишĕн 5 çул утать. Хăй вара пурнăçне пачах ют ĕçпе çыхăнтарать.

Тепĕр лайăх мел – пултарулă ачасене хавхалантарасси. Вĕсене шкулта вĕреннĕ чухнех асăрхама пĕлмелле. Аслă шкула вĕренме кĕрсен маттур яшсемпе хĕрсене грантпа числĕç. Уйăхсерен паракан пулăшу висине те палăртрĕ Владимир Путин. Вăл – 20 пин тенкĕ.

Шкулсенче вырăн çитменни те çивĕч ыйту. Ял шкулĕсем пушанаççĕ. Мĕншĕн тесен çамрăксем хулана талпăнаççĕ. Унти хăш-пĕр пĕлÿ çурчĕ икĕ сменăпа ĕçлет. Çырура çак ыйтăва хускатни те вырăнлă.

Сăнÿкерчĕке Йĕпреç районĕн администраци сайтĕнчен илнĕ

Çĕнĕ çул парни

Çак кунсенче Шупашкарта çĕнĕ ача сачĕ – «Асамлă хула» – алăкне яри уçрĕ. Уява хутшăннă ЧР Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев каланă тăрăх – кăçал республикăра хута кайнă пиллĕкмĕш садик ку. Çулталăк вĕçлениччен шкул çулне çитменнисене тата 10 кермен йышăнмалла. Вĕсене 10-15 çул каялла тунисемпе танлаштараймăн. Çуртра ирĕклĕ, çутă, илемлĕ. Бассейн, физиотерапи, сенсор пÿлĕмĕсем, музыка, физкультура залĕсем тунă. Сывлăха çирĕплетме, пĕлĕве ÿстерме мĕн кирли йăлтах пур. «Асамлă хулана» 300 ытла шăпăрлан çÿреме тытăнĕ.

Вĕренÿ учрежденине иртнĕ çулхи июньте тума пуçланă. Унăн пĕтĕмĕшле хакĕ 111 млн тенкĕ. Çĕнĕ садиксем хута кайнă май черетре тăракансен йышĕ те палăрмаллах чакнă. Хальхи вăхăтра Шупашкарта висĕ çула çитнисен хушшинче садик черетĕнче 300 ача юлнă.

Иртнĕ эрнекун Йĕпреçре те тĕпрен юсаса çĕнетнĕ хыççăн «Асамат кĕперĕ» ача сачĕ ĕçлеме пуçланă.

Çывăх вăхăтра çĕнĕ садиксем Шупашкарта кăна мар, Улатăрта, Етĕрнере, Кÿкеçре, Тăвайра тата Муркашра хута каймалла. Шăпăрлансемпе ашшĕ-амăшне Çĕнĕ çул валли хаклă парне пулĕ.

Ялан асра пулмалла

Тăван çĕршывăн Аслă вăрçинче 208 пин чăваш çапăçнă. Вĕсенчен кашни иккĕмĕшĕ каялла тăван тăрăха таврăнайман. Паян республикăра çав юнлă вăрçа хутшăннă 31 пин çын пурăнать. Пирĕн пуласлăхшăн кĕрешсе пуç хунă салтаксен ятне асра хăварас, чĕрĕ юлнисене пулăшас тесен тата мĕн тумалла? Çакăн çинчен калаçнă та Раççей Президенчĕн Атăлçи округĕнчи полномочиллĕ представителĕ Михаил Бабич Шупашкарта ирттернĕ канашлура. Унта республика Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев, Иван Моторин премьер-министр, район администрацийĕсен ертÿçисем, ытти явапла çынсем хутшăннă.

Юбилейлă Çĕнтерÿ кунне (фашистсене çапса аркатнăранпа 70 çул çитет) хатĕрленсе ирттерме çĕршывра йĕркелÿ комитечĕ туса хунă. Регионсенче унпа килĕшÿллĕн мероприятисен планне йĕркеленĕ. "Плансем пурри, документсем хатĕрлени – пĕр ĕç, анчах пирĕн пĕр çынна та тимлĕхсĕр хăварас марччĕ. Фронт, тыл ветеранĕсем, инвалидсем валли мĕн кирлине йăлтах тумалла", – аса илтерчĕ Михаил Бабич.

Ÿссе çитĕнекен ăрăва аслашшĕ-кукашшĕсен паттăрлăхĕпе паллаштарасси, вăрçă историне тÿнтерлетсе, суйса каланине хирĕç тăрасси те пĕлтерĕшлине палăртнă. Юлашки тĕслĕх сайра мар тĕл пулать.

Иван Моторин республикăра уява хатĕрленнипе паллаштарнă. Вăрçă ветеранĕсен, вĕсен çемийисен пурнăç условийĕсене лайăхлатас, палăксене тата хÿтĕлевçĕсене халалласа йĕркеленĕ вырăнсене (пĕтĕмпе вĕсем 1026) юсаса типтерлес ĕçсем иланхиллех пурнăçланаççĕ. Ветерансен сывлăхне çирĕплетмелли пирки те манмаççĕ. 27 учреждениере вĕсен ыйтăвĕсене тивĕçтереççĕ. Уйăхсерен çав учреждениесенче ветерансене 9 пин тĕрлĕ пулăшу кÿреççĕ.

2010-2014 çулсенче пурăнмалли вырăнпа тивĕçтерме 6449 ветерана шута илнĕ, вĕсенчен 5539-ăшне хваттер туянма е çурт лартма пулăшнă.

Михаил Игнатьев çамрăксене патриотла воспитани парас ĕç мĕнле пынипе кăмăллине, ку енпе малашне тата харсăртарах тăрăшмаллине палăртнă.

ÇАНТАЛĂК

Шупашкарта	Вăхăт	10.12	11.12
Температура, ^{0}С	2–4 сехетре 14–16 сехетре	–4 –2	–8 –2
Юр çăвать		* **	–
Атмосфера пусăмĕ, мм		760	756

Хресчен сасси, 95 (2507)№, 2014, декабрь, 10

Тупăш илес тесен тăкакна шутла

Чăваш ĕлĕкренех сысна усранă. Ваттисем каланă тăрăх – ялта сысна кĕтĕвĕ те пулнă. Ĕне, сурăх пекех вĕсем те уй-хире тухнă. Эпĕ астăваса урамра та çÿретчĕç вĕсем. Е çумăр хыççăнхи кÿлленчĕксенче чунĕсене кантаратчĕç, е сăмсипе çĕре чавалатчĕç. Паллах, кунашкал ÿкерчĕке халĕ ялсенче курăймăн.

Ун чухне кашни çемье аш-какай валли икĕ-виçĕ сыснаран кая тытман. Ара, çемье те йышлă пулнă. Килсерен сак тулли ача-пăча-çке. Аш пулсан вара яшка та тутлă.

Сысна какайĕ çуллă пулнăран тухтăрсем ăна çиме питех сĕнмеççĕ халĕ. Анчах та çакăн пирки малтан никам та уççăн пĕлтермен. Ку выльăха пурте усранă, ашне пурте çинĕ. Халĕ, паллах, Африка чуми те хăратать. Çавна май сысна тытакан территори хупă пулмаллине калаççĕ. Паллах, ку условие пысăк комплекссенче тума май пулĕ. Анчах килти хушма хуçалăхра кил картине нимĕнле те хуплаймастăн. Унсăр пуçне ялхуçалăхĕсенче те.

Пĕлтĕр кĕркунне сысна ашĕ йÿнелни халăхра çак выльăх шутне чакарчĕ. «Апат чылай кирлĕ. Аша пасартан та туянма пулать», – терĕ ун чухне ял ĕçченĕ. Анчах пасартан туяннă какăйăн тути çук. Хамăр çитĕнтернине çитместех.

Халĕ сысна ашĕ самай ÿсрĕ. Унăн хакĕ пасарта 190-320 (1 кг). Çавна май сысна çури те хакланнă. Хăшĕ-пĕри ăна сутса тупăш илет. Ют тăрăха сутма çÿрекен те пур.

Ытти выльăх-чĕрлĕхпе танлаштарсан сысна тăкаклă теççĕ халăхра. Ăна пĕçерсе çитермелле. Çавна май вут-шанкă та пĕтет. Ахальтен мар ял халăхĕ аш валли çитĕннĕ сысна туянать. Апат çитерсе тăкакланмасть. Йĕпреç районĕнчи «Красный партизан» хуçалăх çак выльăха халĕ те усрать. Колхозниксене çурапа тивĕçтерет. Ялта хăшĕ-пĕри сысна тытманран аш-какай валли хуçалăхран туянать. Унсăр пуçне колхозăн столовăйĕ те пур. Çурхи-кĕрхи ĕçсем вăхăтĕнче ĕçченсене апатлантараççĕ. Аш турамĕ вара организма вăй-хал кÿрет.

Елчĕк районĕнчи Ленин ячĕллĕ хуçалăх та сысна тытать. Хальлĕхе 800 пуç, çитес вăхăтрах 1000-е çитересшĕн. «Сысна хуçалăха тупăш паратех», – тет Валерий Падуев ертÿçĕ. Кунта та ял-йыша ашпа тивĕçтереççĕ. Елчĕк тăрăхĕнче те ял çынни сысна усрама пăрахнă. Халĕ тирпей-илеме хăнăхрĕ вăл. Картишне брусчатка сараççĕ те выльăх-чĕрлĕх тытма пăрахаççĕ. Укçа пулсан вара аш-какай туянасси кăткăс мар.

Выльăха тăрантарма та чылай нухрат тухса каять. Апат перекетлес тĕллевпех ĕлĕк сысна кĕтĕвĕ кĕтнĕ.

Паллах, тупăш илес тесен тăкак та тÿсмеллех. Тупăш тени нихăш отрасльте те тÿрех пулмасть. Пахчара çитĕнтернĕ тымар çимĕç, çĕрулми пулсан выльăх апачĕ перекетленет.

Ытти выльăхпа танлаштарсан сысна хăвăртрах çитĕнет. Унсăр пуçне çура сутса та тупăш илме пулать, аш туянакан та тупăнатех. Енчен те сутма май килмесен, хĕлĕх сĕтел çинчен какай таталмĕ. Хамăр туса илнĕ апатçимĕç тем тесен те тутлăрах, техĕмлĕрех.

Валентина ПЕТРОВА.

Ялсене – çамрăк тухтăрсем

«Земство тухтăрĕ» программа ялти сиплев учрежденийĕсене вун-вун çамрăк специалиста явăçтарма май пачĕ.

Программа хута кайнăранпа республикăри ялсенче 239 çамрăк тухтăр ĕçлеме пуçланă. Çав шутра 2012 çулта – 132 тухтăр, 2013 – 54, 2014 – 53. Шел, 11-ĕшĕ кайран килĕшĕве татнă. Хулари медицина центрĕнче вăй хунă çамрăксенчен нумайăшĕ программăна хутшăнса ялти сиплев учрежденийĕсене куçнă. Ытти регионран куçса килнисем те пур. Ютран килнисенчен 6-шĕ Чăваш Енре тымар янă. Çак тапхăрта район сенчи больницăсене çамрăк специалистсемпе комплектласси 16,6 процент ÿснĕ. Стоматолог, терапевт, фтизиатр, травматолог-ортопед, акушер-гинеколог, хирург тата ытти çамрăк специалиста ялсенче хаваспах кĕтсе илнĕ.

ЧР сывлăх сыхлавĕпе социаллă аталану министрĕн çумĕ Татьяна Богданова каланă тăрăх – хулари медицина учрежденийĕсенче тар тăкнă çамрăксем ялсене ытларах куçни паллă. «Пĕтĕмĕшле илсен республикăра тухтăрсен йышĕ ÿсмест. Вĕсем хуласенчен ялсенчи сиплевпе профилактика учрежденийĕсене ĕçлеме куçаççĕ кăна», – тенĕ вăл.

Шупашкартан – 58, Канашран – 10, Çĕмĕрлерен – 4, Çĕрпÿрен – 6, Çĕнĕ Шупашкартан 4 çамрăк тухтăр яллă вырăна суйласа илнĕ. Тутарстанран пирĕн тăрăха виçĕ тухтăр килнĕ, Мари Элпа Кĕмĕр тата Ростов облаçĕсенчен – пĕрер. Тухтăрсем ытларах Канаш (96), Патăрьел (33), Шупашкар (22), Муркаш (22) районĕсене кайнă.

Çапах программа çивĕч ыйтăва – ялсенче специалистсем çитменнине – татса парайман. Район больницисене специалистсемпе 60,3 процент çеç комплектланă. Пĕтĕмпе вара республикăри ялсене тата 100 тухтăр кирлĕ. Улатăр, Вăрнар, Йĕпреç, Канаш районĕсенче тухтăрсем уйрăмах çитмеççĕ.

«Земство тухтăрĕ» программăна хутшăнса яла ĕçлеме кайнă тухтăрсене патшалăх 1-ер млн тенкĕ парса хавхалантарать. Вĕсен ялта 5 çултан кая мар тăрăшмалла. Укçапа хăйсем пĕлнĕ пек усă курма пултараççĕ, çав шутра çурт-йĕр туянма та. Кăçал программăна пурнăçлама 61 млн тенкĕ уйăрма пăхнă, çав шутра федераци хыснинчен 30,5 млн тенкĕ куçмалла. Çулталăк вĕçлениччен программăна 61 çамрăк специалист хутшăнасса кĕтеççĕ.

Сывлăх сыхлавĕнчи тепĕр çĕнĕлĕх – электрон технологийĕ çине куçни. Малашне справка хатĕрлесси вăтам шайри медицина ĕçченĕсем çине тиенĕ. Çакă тухтăрсене хут çырса вăхăт ирттерессинчен хăтарĕ, пациентсем валли вăхăт ытларах юлĕ.

Лариса НИКИТИНА.

Хĕрарăмсем арçынсенчен ытларах пурăнаççĕ

(Ĕçлеме пултаракан 100 пин çын пуçне вилеççĕ)

ÇИВĔЧ ЫЙТУ

«Ĕççĕр лартмаççĕ, кĕрештереççĕ»

Тăвай районĕнчи Лачкассине эпĕ клуб ыйтăвĕпе ятарласа çула тухманччĕ. Тăрмăш ял тăрăхĕн администрацийĕнче вăл пĕчĕккисен йышĕнче терĕç те çитсе килме шухăш çуралчĕ. "Халăхĕ клуба çÿрет, малалла та çÿресшĕн. Ăна хуптарасшăн мар та ... пире итлемеççĕ вĕт", – пĕлтерме васкарĕç лавкана пынă çынсем ялти пурнăçпа кăсăкланса.

Пытармăпăр, хăш-пĕр ялта, уйрăмах халăх йышсăрринче, клуб ĕçĕ хут çинче кăна палăрать. Ăна тытса тăнин усси те çук тейĕн. Пуçăмра вĕлтлетнĕ шухăша чухласа-ши, Лачкассисен клуб хăйсемшĕн питех те пĕлтерĕшлĕ пулнине тĕслĕхсемпе ĕнентерме тытăнчĕç. Тĕслĕхсем ытла та "шĕвĕ" пулнă пулсан ял тăрăхĕн депутачĕ патне çитместĕмччĕ ахăртнех. Культура вучахĕ ялти пурнăça сÿнме паманнине Лачкассисем сăмахпа кăна мар, ĕçпе ĕнентерме пултарчĕç. Çукран пур тунине тепĕр хут çухатасси вĕсене кунсерен канăç памасть. Эрнере пилĕк кун алĕç кружокне пуçтарăнакансем Çĕнĕ çултан хăнăхнă çуртра тĕл пулаймасан та пултарĕç. "Сирĕн клуба тытса тăма бюджетра укçа çитмест", – тенĕ Лачкассисене Тăрмăш ял тăрăхĕн администрацийĕнче.

Вырăнти депутат Венера Алексеевна Николаева тата клуб администраторĕ Зоя Витальевна Семенова мана клуба йыхравларĕç. Ял çыннисен алĕçĕсемпе паллаштарасшăн пулчĕç.

– Каçарăр та, ку пÿлĕм лавкка çурчĕнех пулчĕ мар-и? Умри алăкран тухрăмăр та хыçалтинчен кĕтĕмĕр.

– Çапла. Райпо лавккин пĕр пайне пире арендăна панă. Ял тăрăхĕн малтанхи пуçлăхĕ тăрăшнă çакăншăн. Йывăр тăпри çăмăл пултăр. Ытти культура çурчĕсенчи пек чаплă хăтлăх çук-çке тесе ан тĕлĕнĕр. Пире пĕр пÿлĕм те çырлахтарать. Ăшă пырать, ларса ĕçлеме, уявсене хатĕрленме вырăн пур. Ялта медицина пунктне хупни чылай вăхăт ĕнтĕ. Ватăсене пур чухне те Тăрмăша çитме йывăр. Тухтăрсем яла эрнере пĕр хут та пулин килсе çÿреччĕр тесе хăма çаптарса уйрăм пÿлĕм тутарттарнă. Шухăшлăр-ха: капельница лартма ватă çыннăн Тăрмăша çитмелле. Унтан тухсан тарла-тарла – каялла. Каппа çын пушшех чирлесе каять. Медицина ĕçченĕ яла кунне 1-2 сехете те пулин пырсан тем пекехчĕ. Çÿреме транспорт çук теççĕ.

– Венера Алексеевна, депутат пулнă май эсир пĕчĕк ял халăхĕшĕн çапла тăрăшни, пăшăрханни паха. Клуб патне таврăнар-ха. Унăн çурчĕ ялта пач та пулман-и?

– Пулнă. Никĕс вырăнĕ – лавккапа юнашарах. Хăй вăхăтĕнче ялта пуçламăш шкул та ларнă. Эпĕ çакăнта çуралса ÿснĕ, 40 çула яхăн хулара ĕçлесе пурăннă хыççăн тăван тăрăха таврăнтăм. Ваттисен кунне халăх урамра уявланине паянхи пек астăватăп. Ăшă çанталăкра темех мар. Йĕпе-сапара, хĕлле ăçта каймалла ял çыннисен? Мана депутата суйларĕç. Пĕрлехи вăйпа клуб вырăнне тупрăмăр, алĕç кружокĕ йĕркелес терĕмĕр. Халĕ пире, Лачкассисене, ăçта кăна пĕлмеççĕ? Тĕрлĕ конкурса тухса çÿренĕ. Нумаях пулмасть Тăвайĕнчи культура çуртĕнче ачасемпе мастăр-класс ирттертĕмĕр. Пĕр хутчен çеç мар.

– Хăш енпе профессионал шайне çĕкленнĕ-ха эсир?

– Вĕтĕ шăрçасенчен хушпу, тухья, масмак тăватпăр эпир. Хамăр алăпа ăсталанă чăваш тумĕпе "Тăрмăш" фольклор ушкăнĕнче юрлатпăр, ташлатпăр. Кружока çÿрекен кашни пĕрер япала ăсталать. Темиçе хушпу та тунă. Халĕ тухья çине куçрăмăр. "Тăвай пики" конкурсра çĕнтерÿçĕне панă тухьяна куртăмăр та унăн ÿкерчĕкне астуса юлса хамăр ĕçре усă курас терĕмĕр. Мĕн куратпăр, асăрхатпăр, çавна хамăр тĕллĕнех тытатпăр та тăватпăр.

– Тухья валли вĕт шăрçа пайтах кирлĕ. Ăна туянма укça та хăвăр кĕсьеренех тухать пулĕ.

– Мĕн кирлине хамăрах туянатпăр. Куратăр-и, тухья çинчи шăрçасем епле илемлĕ, пĕр тикĕс выртаççĕ. Китайра хатĕрленисем мар, Чехире кăларнăскерсем. Кун пеккисем хаклăрах та. Тухья валли ытти япала та кирлĕ.

– Мĕн хака кайса ларать вара пĕр тухья?

– Ĕçленине шута илсен 5-10 пин тенкĕ. Хамăрăн пуррине нимĕн те çитмест, çын куçĕнчен пăхни мар.

– Клуба хупсассăн та кружока салатас килмесен, тен, ирĕксĕрех çынсем патĕнче ларма тивĕ?

– Çын патне паян, ыран кайăн, виççĕмĕшĕнче вăл ман сирĕнпе ларма вăхăт çук, ĕне сумалла е ытти ĕç тумалла тейĕ. Хамăрăн клуб пулсан унтан никам хăваламĕ. Килте выльăх-чĕрлĕхпе ĕçлекенсем, пенсионерсем эрнере 5 кун кăнтăрла иртни икĕ сехетрен пуçласа пиллĕкчен лараççĕ кунта.

Нумай пулмасть ялти ачасем, вунна яхăн вĕсем пирĕн, килчĕç те: "Атьăр, Çĕнĕ çула çак юмаха лартар", – терĕç. Юмахне хăйсемех шыраса тупнă. Сцена çинче лартма кăшт йывăртан урăххипе улăштарма калаçса татăлтăмăр.

Çулсерен Çимĕк кунĕнче каçхине халăх (ун чухне яла инçетрисем те килеççĕ) вăййа тухать, ялти сумлă мăшăр хăнасене яланах кăпăклă сăрапа сăйлать. Ытти уявсем пирки каламастăп та. Часах пĕр каччăна ял-йышпа салтака ăсатăпăр. Ăсату каçне клубра ирттерĕпĕр. Шупашкарта çуралса ÿснĕскер темиçе çул каялла кукамăшне пулăшма тесе яла килчĕ те шкула кунтах вĕренсе пĕтерчĕ.

– Апла ял пĕтет теме иртерех.

– Çапла пулмасăр. Пушă çуртсене туянаççĕ. Хулара пурăнакансем те çулласерен ялти кил хуçалăхне пăрахмаççĕ, типтерлеççĕ, çĕнетеççĕ. Ыр малашлăха шанма май пур. Çавăнпа клуба та хуптарасшăн мар. Çухатсан каялла тавăраймăпăр.

Ялта тĕрлĕ çын. Ĕçлекенни тăрăшать, хальччен ĕçлеменнине ирĕксĕрех те субботника илсе тухаймăн. Йышпа ĕç тумалла чухне чи малтан кам тĕслĕх кăтартать тетĕр? Клуба çÿрекенсем. Вĕсене кура ыттисем те "вăранаççĕ". Çивĕч ыйту сиксе тухсан каллех клуба çул тытать çын. Унта ялти хастарсем, пуçаруçăсем пуçтарăннине пĕлет. Клуб – халăха пĕтĕçтерме пулăшакан вырăн.

Ĕççĕр лартмаççĕ пире, кĕрештереççĕ. XXI ĕмĕрте клубăн хупăнмалла мар та...

Ирина НИКИТИНА.

Ăшă йăва

Елена Евлампьева 2006 çулта мăшăрне çухатнă. Хĕрĕпе Наташăпа çеç тăрса юлнă. Çапах пуçне усман вăл. Тăвата пĕртăвана хăй хӳттине илнĕ. Анатолий, Ангелина, Алексей тата Никита телей тупнă Евлампьевсен çуртĕнче. Елена Владимировнăна ачасен амăшĕ темелле. Хăй вара воспитатель ĕçне пурнăçлать.

Пур – пĕрле, çук – çурмалла

«Тăватă ачана илме шикленмерĕн-и?» – кăсăклантăм эпĕ. «Пĕрне анчах илесшĕнччĕ, – пулни-иртнине аса илчĕ хĕрарăм. – Пĕртăвансене уйăрма юраманнине пĕлтерчĕç. Вара хăрамасăрах тепĕр виççĕшне приютран илсе килтĕм. Малтанах темĕн те пулнă. Хам айванлăхран тарăхса макăраттăм та. Ара, кĕçĕнни, Никита, 3 çулта çеçчĕ ун чухне. Халĕ çитĕнчĕç, хама та пулăшаççĕ».

Ачасем çак ялтах çуралса ӳснĕ. Тăван амăшĕ вĕсене пĕчĕклех пăрахнă. Тĕрĕсрех, Чулхула облаçĕнче пурăнакан амăшне кайса панă. Лешĕ, чирлĕскер, пăхайман. Çапах та аслă мăнукне çитĕнтернĕ. Вăл халĕ 18 çулта, унпа пĕрлех пурăнать. Ыттисене приюта панă. Тăванĕсем те хăйсен хӳттине илес темен ачасене. Пĕр сăмахпа каласан, никама та кирлĕ пулман вĕсем. «Юрать Алена аппа эсĕ пур. Шăпа ăçта илсе çитеретчĕ пире?» – теççĕ пĕртăвансем хĕрарăма тав туса.

Халĕ Анатолий Шупашкарти экономика колледжĕнче ăс пухать, Ангелина Çĕрпӳри коррекци шкулĕнче 6-мĕш класра вĕренет, Алексей – Кӳкеçри коррекци шкулĕнче 3-мĕш класра. Никита вара кӳршĕ ялти шкула çӳрет. Вăл – 2-мĕш класра. Эрне вĕçĕнче килне илсе килет вĕсене Елена Владимировна, каярахпа леçсе ярать. «Çав тери киле килесшĕн ачасем, пĕр-пĕринсĕр тунсăхлаççĕ. Çула тухсан: «Ăçта çитрĕн?» – тесе шăнкăравлаççĕ», – пĕлтерет Елена.

Çак ачасемшĕн Елена Владимировна амăшĕ вырăнĕнчех. Хăйĕн тĕпренчĕкĕнчен пĕрре те уйăрмасть вĕсене. «Уйăрмалăх та çук», – тет хĕрарăм. Амăшĕ тĕпренчĕкĕсемшĕн чунне ыраттарманни çеç пăшăрхантарать ăна. «Пĕлтĕр ачасене Çĕнĕ çула уявлама клуба илсе тухрăм. Унпа çакăнта курнăçасса шаннăччĕ. Çук, пырса калаçмарĕ вăл. Лавккара ют ачана шăккалат илсе панине курнă ывăлĕ. Ăна вара сăмах та чĕнмен. Çакăн хыççăн анне теме пулать-и çак хĕрарăма?» – малалла сăмахлать Елена.

Ачасен амăшĕне ӳсмелле. Çакна лайăх ăнланать Елена Евлампьева. Анчах сӳрĕк чĕреллĕ хĕрарăма ачасене пама хăрать вăл. Çапкаланчăк çын çĕршыва та, тăван-пĕтене те, никама та кирлĕ мар.

«Ку – манăн кил»

Ялта хĕрарăма пĕчче пурăнма çăмăл мар. Çавна май Елена Владимировна та мăшăр тупнă. Сергей Ильина ачасем те кăмăллаççĕ. Ăна вĕсем «атте» теççĕ. Акă кăçал Сергей Николаевичпа Анатолий мунчана шал енчен юсаса çĕнетнĕ. Арçын ача унран столяр ĕçне хăнăхса пырать, вырăнпах-чĕрлĕх пăхма вĕренет. Ахальтен мар Анатолий пирки унăн учителĕ: «Чи юратнă вĕренекен», – тесе хаклать.

Килти ĕçсене çемьепе тăваççĕ вĕсем. Çĕрулми лартмалла-и е утă çулмалла-и – пурте пĕрле ĕçлеççĕ. Кашни хăйĕн тивĕçне пурнăçлать. Уявсене те пĕрлех ирттереççĕ. Ятарласа сĕтел хатĕрлеççĕ. Кун пек чухне Ангелина тăрăшуллă пулнине палăртрĕ кил хуçи хĕрарăмĕ. «Мĕн туса пулăшам? – тесе ыйтать ялан. Салат хатĕрлеме юратать, апат пĕçерет», – савăнсах пĕлтерет Елена.

Çак ĕçсене пурнăçлама ăна хăй вăхăтĕнче Алена аппăшĕ хăнăхтарнă. Пурнăça юратма, пĕр-пĕрне хисеплеме, хаклама вĕрентнĕ. Пурте пĕрле кар тăрса ĕçлени, çуралнă кунсене палăртни – вĕсемшĕн пысăк савăнăç.

Кил-тĕрĕшри вырăнах-чĕрлĕх ачасене воспитани пама пулăшать. Ĕç йĕркине пĕлсе çитĕнеççĕ. Сăмахран, икĕ вăкăра тăрантарас тесе çăвĕпех çырмаран курăк йăтнă ачасем. Юрать-ха кун пек чухне мотоблок пурри пулăшать. Унпа пахча сухалама та аван. Ку ĕçсене пурнăçлама Анатолие шанаççĕ. Пĕве кĕнĕ арçын ачана халĕ шăллĕсемпе йăмăкĕ те итлеççĕ. Вăл асли-çке.

Тăван килне килнĕ пекех пуçтăранаççĕ пĕртăвансем. Канмалли кунсенче Ангелинăпа Наташа кил-çурта тирпейлеççĕ, арçын ачасем вара мунча хутаççĕ. Пĕр-пĕринпе шăкăл-шăкăл калаçса ĕçлеççĕ вĕсем. Туслă çемье каярахпа сĕтел хушшине ларать. Кунта та çирĕп йĕрке палăрать: малтан хĕрсем апатланаççĕ, кайран – арçын ачасем.

«Ку манăн кил», – тет пĕчĕк Никита. Пĕтĕм савăнăçне çак йăвара тупнă вăл.Уншăн пиччĕшĕсемпе аппăшĕ çумра пулни, вĕсемпе пĕрле уявсем ирттерни паха. Çĕнĕ çул умĕн кил умне чăрăш лартаççĕ вĕсем. Ăна тĕрлĕ теттепе илемлетеççĕ. Кăçал та çак йăлана малалла тăсасшăн. Елена Владимировна ачасен савăнăçне татасшăн мар.

Валентина ПЕТРОВА.

Канаш районĕ, Тăрăн ялĕ.

Ячĕ кайрĕ инçете

Чăваш патшалăх академи юрăпа ташă ансамблĕ кăçал 90 çулхи юбилейне уявлать. Çак ятпа декабрĕн 12-мĕшĕнче юбилей концерчĕ пулать. Декабрĕн 16-мĕшĕнче вара асăннă ушкăн Чăваш Ен Пуçлăхĕн гранчĕпе лартнă «Юхать юхăм шыв» вокалпа хореографи композицине кăтартĕ. Ку çĕнĕ программа шутланать. Ăна пĕтĕмпех халăх юрри-ташширан хатĕрленĕ. Пĕтĕмĕшле илсен унта Пушкăртстан чăвашĕсен фольклорĕ сăнланнă. Программăна виçĕ пысăк сюита тытса тăрать: пĕрремĕшĕ – «Шур Атăл кĕввисем». Ăна Зинаида Козлова хатĕрленĕ, вăлах йĕркеленĕ. Иккĕмĕшĕ – «Пур тăван та пухăнсан». Кунта Пушкăртстанри Пăслăк ялĕнчи ĕçкĕ-çикĕ юррисем кĕреççĕ. Вĕсене пухса хатĕрлеме Елена Шурту юрăçă пулăшнă. Сăмах май, вăл хăй çак ялта çуралса ӳснĕ. Юрăсене Лолита Чекушкина композитор илемлетнĕ. Виççĕмĕш сюита – «Слакпуç туйĕ». «Пушкăртстанри Слакпуç, Хушăлка, Пелепей тăрăхĕнчи юрăсене пухса пĕчĕк сюита турăмăр, – пĕлтерчĕ пресс-конференцире ансамблĕн илемлĕх ертӳçи Юрий Васильев. – Ку тĕлĕшпе пире Александр Осипов фольклорист чылай пулăшрĕ, юрăсене вăлах илемлетрĕ».

Пушкăртстанри чăвашсен туй юррикĕввине чи малтан Юрий Илюхин çырса илнĕ. Каярахпа çак тĕллевпе Слакпуç, Пишпӳлек тăрăхĕнче Александр Осипов пулнă. Вăл туй ташши Пушкăртстанра çеç (урăх çĕрте ниçта та çук) сыхланса юлнине пĕлтерчĕ. Ташăсене Людмила Нянина лартнă.

Программăна йĕркелесе калăплаканĕ – Юрий Филиппов режиссер. Çакна палăртма кăмăллă: Ольга Королькова директор пĕлтернĕ тăрăх – çитес çул, Литература çулталăкĕнче, ансамбль асăннă программăпа Пушкăртстан тăрăхне çитсе килесшĕн.

Грант укçи-тенкипе сцена тумтирĕ çĕлетнине, сасă хатĕр-хĕтĕрĕпе баян туяннине каларĕ Ольга Витальевна.

Культура çулталăкне халалласа 4 программа хатĕрленĕ. Унсăр пуçне юбилей пирки те манман: ансамбль юрăçисен пултарулăхне кăтартас тĕллевпе 4 диск кăларнă. Александр Васильев композитор хайлавĕсене тепĕр диска пухнă. 90 çулхи уяв тĕлне буклет та хатĕр пулĕ.

Чăваш патшалăх академи юрăпа ташă ансамблне республикăра çеç мар, тĕнчипех пĕлеççĕ. Кашни çулах артистсем ют çĕршывсенче пулаççĕ, хăйсен пултарулăхĕпе куракана савăнтараççĕ. Кăçал вĕсем Америкăра тата Грецире иртнĕ фольклор фестивалĕсене хутшăннă, Чăваш Ен чысне хӳтĕленĕ.

Валентина ПЕТРОВА.

Ырă пуçару

Хĕрлĕ Чутай район администрацийĕнче пируспа кĕрешмелли хăйне евĕр меслет шухăшласа кăларнă. Администраци ĕçченĕ çулталăкĕпех пирус туртмасан ăна отпуск çумне пĕр кун хушса параççĕ.

Вырăнта пĕлтернĕ тăрăх – çакă ăнăçлă мел шутланать. Мĕншĕн тесен чылай ĕçчен сиенлĕ йăлана парахăçланă.

Ку шухăша «Свобода» хуçалăхра та ырланă. Вĕсем те ку йĕркене пăхăнма тытăннă. Кунта ĕçлекен виçĕ çын пирус туртма пăрахнă.

Вăрçă ветеранĕсене – асăнмалăх

Аслă Çĕнтерӳ 70 çул çитнине халалласа Шупашкарти ӳнер училищинче вĕренекенсем вăрçă ветеранĕсен сăнĕсене ӳкерме тытăннă. Преподавательсемпе студентсем ку ĕçе Леонид Захарович Петров портречĕнчен пуçланă. Вăл – отставкăри полковник.

2015 çулта, май уйăхĕнче, Çар Мухтавĕн музейĕнче çак ĕçсен куравĕ иртĕ. Каярахпа портретсене вăрçă ветеранĕсене парнелĕç.

Валентина МАКСИМОВА.

ЧĂВАШ НАЦИ ТЕЛЕКУРАВĔН ЭРНЕЛĔХ ПРОГРАММИ

Тунтикун, декабрĕн 15-мĕшĕ

18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ЫЛТĂН ÇӲПÇЕРЕН» (6+)
19.00 «ПЕХИЛ» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «ТАКИЕ ЖЕ» (12+)
20.30 «ОТКРЫТЫЙ РЕГИОН» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Ытларикун, декабрĕн 16-мĕшĕ

6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.15 «ЫЛТĂН ÇӲПÇЕРЕН» (6+)
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
19.00 «АВАН-И» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «ПРАВОВОЕ ПОЛЕ» (12+)
20.30 «АКИЛБУПСЕР» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Юнкун, декабрĕн 17-мĕшĕ

6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ЯЛАН ЯНРА, ЧĂВАШ СĂМАХĔ» (12+)
19.00 «КИЛ ĂШШИ» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «КРУГЛЫЙ СТОЛ» (12+)
20.45 «ОДИН ДЕНЬ С ПРОФЕССИОНАЛОМ» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Кĕçнерникун, декабрĕн 18-мĕшĕ

6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ÇАВРА СĔТЕЛ» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
20.30 «ВРЕМЯ ЗДОРОВЬЯ» (12+)
20.40 «АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ» (12+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Эрнекун, декабрĕн 19-мĕшĕ

6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.15 «ТĔПЛĔ КАЛАÇУ» (12+)
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
18.30 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
18.45 «ЧĂВАШ ХАЛĂХ ЮМАХĔСЕМ» (0+)
19.00 «ЭХ, ЮРРĂМ, ЯНĂРА» (12+)
19.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
20.00 «БУХТЫ-БАРАХТЫ» (12+)
20.30 «ПОШЕПТУШКИ» (0+)
21.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
21.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА

Шăматкун, декабрĕн 20-мĕшĕ

6.00 «РЕСПУБЛИКА» ХЫПАРСЕН КĂЛАРĂМĔ
6.30 «РЕСПУБЛИКА» ИНФОРМАЦИОННАЯ ПРОГРАММА
9.00 «ВРЕМЯ ЗДОРОВЬЯ» (12+)
9.15 «САРПИГЕ». БАЛЕТ В 2-Х АКТАХ ПО СКАЗКЕ Е. НИКИТИНА (6+)
10.00 «УСАЛ-ТĔСЕЛ». ЧĂВАШЛА КУÇАРНĂ ФИЛЬМ (16+)
17.00 «АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ» (12+)
17.15 «ТАКИЕ ЖЕ» (12+)
17.30 «ОТКРЫТЫЙ РЕГИОН» (12+)
18.00 «КРУГЛЫЙ СТОЛ» (12+)
19.00 «ЧĂВАШ ПИКИ-2014» (12+)

Вырсарникун, декабрĕн 21-мĕшĕ

9.00 «КУЛĂШ КОРОЛĔ». ЧĂВАШЛА КУÇАРНĂ ФИЛЬМ (12+)
17.00 «ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ СВЯЗЬ» (12+)
17.30 «БУХТЫ-БАРАХТЫ» (12+)
18.00 «ЭХ, ЮРРĂМ, ЯНĂРА!» (12+)
18.30 «ЯШ ЧУХ, ÇАМРĂК ЧУХ» (12+)
19.00 «ÇАВРА СĔТЕЛ» (12+)
20.00 «ЧĂВАШ ПИКИ-2014» (12+)

УЙĂХ КАЛЕНДАРĔ

Число, кун		Декабрь, 10 – юнкун	Декабрь, 11 – кĕçнерникун	Декабрь, 12 – эрнекун	Декабрь, 13 – шăматкун	Декабрь, 14 – вырсарникун	Декабрь, 15 – тунтикун	Декабрь, 16 – ытларикун
ХĔВЕЛ	тухать	8.11	8.12	8.13	8.14	8.15	8.16	8.17
	анать	15.16	15.16	15.15	15.15	15.15	15.15	15.15
Кун тăршшĕ		7.05	7.04	7.02	7.01	7.00	6.59	6.58
УЙĂХ	тăхри	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать	катăлса пырать
	кунĕ	18-мĕш кун	19-мĕш кун	20-мĕш кун	21-мĕш кун	22-мĕш кун	23-мĕш кун	24-мĕш кун
	(12 сехет тĕлне)	Арăслан паллинче	Арăслан паллинче	Арăслан паллинче	Хĕр паллинче	Хĕр паллинче	Тараса паллинче	Тараса паллинче

«Пушăлла уттармаççĕ»

Вăтам çулсенчи хĕрарăм велосипед çине ларнă та аслă урампа вĕçтерсе пырать. Хулпуççийĕ урлă пысăк сумка. Пирĕн тĕле çитсен «хурçă учĕ» çинчен вăшт кăна сиксе анчĕ.

– Юр ÿкичченех велосипедпа çÿретĕп. Капла меллĕрех, – терĕ Канаш районĕнчи Çĕнĕ Мамири Надежда Петрова. – Хĕлле вара хама кăна шанмалла. Юр хÿсе лартсан сукмак туса утни те пулкалать.

– Тарăн юр тăрăх почтальонăн тулли сумкине çакса çÿреме те çăмăл мар-тăр...

– Юлашки тапхăрта сумка та çÿхелсех пырать. Çапах хаçат-журнал çырăнакансем пур-ха. Ытларахăшĕ пенсионерсем. «Мĕншĕн хаксене çав тери ÿстерсе ячĕç-ши?» – тĕлĕнсе ыйтаççĕ манран. Çакăншăн хама айăпланăнах туятăп. Хăшне-пĕрне вара хак хăпарни те хăратмасть, юратнă хаçатсене пурпĕрех çырăнаççĕ. Акă Валентина Васильева мĕн астăвассах «Тăван Атăл» журнал илсе тăрать. Çитес çур çулшăн та çырăнчĕ. «Советская Чувашия» хаçата пĕртен-пĕр çын – 80 çултан иртнĕ Геннадий Дмитриев – кăна илсе тăрать. «Хыпар» çырăнакансем те пур. «Хресчен сасси», «Чăваш хĕрарăмĕ» аван каять.

– Ача-пăча, çамрăксем хушшинче мĕнле хаçат-журнал ытларах сарăлать?

– Ашшĕ-амăшне ачисем валли те çырăнса пама асаилтерсех тăратăп. Вĕсене хаçат-журналтан пистерсен кайран вулакан-çырăнакан та юлмĕ. Яшкĕрĕм «Çамрăксен хаçатне», «Чăваш хĕрарăмне» кăмăллать. Нумай çырăнаççĕ тесе калаймăн, анчах мана та пушăлла уттармаççĕ.

Лариса Никитина.
Автор сăнÿкерчĕкĕ.

САЛАМЛАТПĂР!

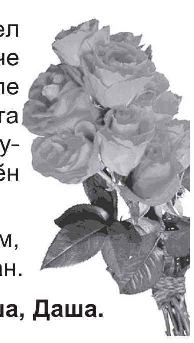

Савнă мăшăрăм, чи хаклă та ырă чунлă аннемĕр, юратнă кукамай – Патăрьел районĕнчи Шăхач ялĕнчи **Галина Николаевна ТЕТИНА** – декабрĕн 9-мĕшĕнче 60 çул тултарчĕ. Сумлă юбилейпе эпирăна чĕререн чи ăшă та çепĕç сăмахсемпе саламлатпăр. Хаклăран та хаклă çыннăмăр! Сывлăху сан çирĕп пултăр, таса та сутă ĕмĕтÿсем пурнăçланса пыччăр, телейÿ яланах çумра çÿретĕр, мăшăру, ачусемпе мăнукусем савăнăç кÿрсех пыччăр. Санпа эпир мухтанатпăр, эсĕ пирĕншĕн пуянлăх, савăнăç, телей.

Тавах сана, ыр çыннăм, эс пурришĕн,
Кил чысĕпе çемье ăшши пулнишĕн.
Татах та нумай эс пурăнсам,
Пире лайăх эс çумра пулсан.

Мăшăрĕ, ачисем, кĕрĕвĕсем, кинĕ, мăнукĕсем – Данила, Алеша, Даша.

ÇĔНĔ КĔНЕКЕ

Ялхуçалăх паттăрĕсене халалланă

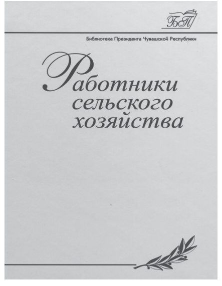

Чăваш кĕнеке издательствинче «Чăваш Республикин Президенчĕн библиотеки» ярăмпа «Работники сельского хозяйства» кĕнеке пичетленсе тухрĕ. Кăларăм ăслăлăх редакторĕ, ялхуçалăх ăслăлăхĕсен докторĕ А.И.Кузнецов профессор çырнă «Çăкăртан асли çук» умсăмахпа уçăлать.

«Республикăри ялхуçалăхĕнче çĕршер пин уй-хирпе ферма ĕçченĕ вăй хурать, – палăртать вăл. – Нумайăшĕн ĕçри ырă опычĕ халăх хушшинче анлăн сарăлнă. Шел, вĕсен ячĕ-хушамачĕсене пĕр кĕнекене вырнаçтарса пĕтерме май çук ĕнтĕ. Çавăнпа ку кăларăма ялхуçалăх производствин чи паллă ĕçченĕсем çинчен çырнă 32 очерк кĕнĕ...»

Лайăх та илемлĕ кĕнеке, кирлĕ кĕнеке. Тÿрех каламалла, очерксен геройĕсем пурте ялти хресченсен ывăлĕ-хĕрĕ. Очерксенчен çурри ытла колхоз председателĕсем çинчен. Пурте расна вĕсем, хăйне евĕр, хресчен чунне витĕр ăнланаççĕ. Пурин умĕнче те ултавсăр тÿрĕ чунлă. «Етĕрне районĕнчи «Ленинская искра» колхоз председателĕ А.П.Айдак, сăмахран, питĕ сăпайлă (А.М.Кряжинов. «Шăтрĕç вăрăсем»). Вăл нихçăн та кăкăр çинче орден-медаль çакса çÿремен, наградăсемпе сăнÿкерчĕк те тутарман, урхамах çинче – тархасшăн.

Муркаш районĕнчи «Знамя труда» колхоз председателĕ, Социализмла Ĕç Геройĕ Евтихий Андреевич Андреев пурнăçра ялан хăйĕн хресченле тирпейлĕхĕпе палăрса тăнă (В.А.Иванова. «Хăй яваплă»). Вăл кĕлетри пÿлмесенчи тырă пахалăхне тĕрĕслеме урари пушмакне хывса çарран кĕнĕ.

Вăрнар тăрăхĕнчи «Правда» колхоз председателĕн И.Ф.Кошкинăн перекетлĕх туйăмĕ пĕтĕм района тĕлĕнтернĕ (М.А.Васильев. «Пултарулăхĕпе çĕнтернĕ»). Вăл çуркунне упранса юлнă улăм урисене çунтарма чарнă. Вĕсене пĕр çĕре пухса купаланă. 1972 çулта улăм урисен шучĕ 40 çитнĕ. Кайран вĕсем фермăсем витĕр тислĕк пулса уй-хире тухнă.

Исак Федорович ăслă-тăнлă сăмах ăсти пулнă. Аллине пĕр хут татки тытмасăр районта докладсемпе отчетсем чăвашла тунă. Мĕн тери илемлĕ каларăшсемпе усă курнă тата!

Çавăн пекех кăларăмра 1932-1937 çулсенче Чăваш АССР çĕр ĕç комиссарĕ пулнă А.В.Васильев, 1950-1956 çулсенче Чăваш АССР ялхуçалăх министрĕнче ĕçленĕ Г.А.Мартынов, 1990 çулсен пуçламăшĕнче Чăваш Республикин Агропромышленноç комитечĕн председателĕнче вăй хунă В.А. Агафонов çинчен çырнă очерксем пичетленнĕ. Ялхуçалăх производствинче пысăк çитĕнÿсем тунă механизаторсем, фермăпа уй-хир ĕçченĕсем çинчен çырнă очерксем те сахал мар. Патшалăх вĕсенчен нумайăшĕн ĕçне пысăка хурса хакланă – Социализмла Ĕç Геройĕн ятне панă.

Паллă та хисеплĕ ятсем хушшинче – Улатăр тăрăхĕнчи А.В.Лĕнин, С.А.Шлябин, Патăрьел районĕнчи М.Г.Долгов, Н.В.Каргин, В.А.Никитин, Вăрнар районĕнчи С.Л.Лукин, Вăрнар районĕнчи С.К.Коротков, В.И.Романов, Канаш районĕнчи В.В.Долгов, Йĕпреç енчи А.Г.Шордеев, Хĕрлĕ Чутай районĕнчи А.Д.Смалайкин, Пăрачкав районĕнчи К.А.Волков, В.М.Чулков, Елчĕк тăрăхĕнчи И.Я.Денисов, В.В.Зайцев, Шăмăршă районĕнчи В.П.Кошкин тата ыттисем.

Чăваш Енри ялхуçалăх производствинче хĕрарăмсен ырми-канми ĕçĕ-хĕлĕ паллă вырăн йышăнать. Шупашкар районĕнчи «Ольдеевская» агрофирмăн генеральнăй директорĕ Е.А.Беликова, Елчĕк районĕнчи «Победа» колхоз агрономĕнчен республикăри ялхуçалăх министрĕн пĕрремĕш заместителĕ таран ÿснĕ Социализмла Ĕç Геройĕ Е.И.Васильева, Канаш районĕнчи «Мотор» колхозри дояркка, Социализмла Ĕç Геройĕ В.Д.Дмитриева, Канаш районĕнчи «Путь Ленина» колхозри комплекслă бригада бригадирĕ, Социализмла Ĕç Геройĕ М.З.Зиновьева, Вăрмар районĕнчи Шăплат ялĕнче çуралнă, Кострома облаçĕнчи «Караваево» совхозра дояркăра ĕçлесе Социализмла Ĕç Геройĕн ятне тивĕçнĕ, каярахпа Кострома патшалăх ялхуçалăх академийĕн профессорĕ таран ÿснĕ К.В.Петрова çинчен çырнă очерксем уйрăмах интереслĕ вуланаççĕ.

Çĕр тăрăх ирĕклĕн утса çÿрекен çын – телейлĕ. Çĕр ырлăхĕшĕн пĕтĕм вăя парса ĕçлекен çын çĕр хут телейлĕрех...

Кăларăма 170 ытла иллюстраципе илемлетнĕ. Кĕнекене В.Н.Алексеев редактор пухса хатĕрленĕ.

Герман ЖЕЛТУХИН.

ДЕКАБРĔН 5–15-МĔШĔСЕНЧЕ – ÇЫРĂНТАРУ ВУНĂКУНЛĂХĔ

Йÿнĕрехпе çырăнма васкăр!

Раççейре декабрĕн 5–15-мĕшĕсенче çырăнтару вунăкунлăхĕ иртет. Çак тапхăрта «Хыпар» Издательство çурчĕн пур кăларăмне те 2015 çулăн пĕрремĕш çурри валли йÿнĕрех хакпа çырăнтараççĕ.

Кăларăмсем	Индекс	2015 çулăн пĕрремĕш çурринче илсе тăма çырăнтаракан хаçат-журнал хакĕсем: Почта уйрăмĕсенче. Раштавăн 5-15-мĕшĕсенче	Почта уйрăмĕсенче. Декада хыççăн	Почта уйрăмĕсенче. Декада вăхăтĕнчи перекет	«Чăваш пичечĕ» киоскĕсенче	«Советская Чувашия» киоскĕсенче	Редакцире
Хыпар	ВД800	645	732,66	-87,66	288	279	144
Хыпар-шăмат кун	В8353	264,66	304,08	-39,42	150	141	90
Çамрăксен хаçачĕ	ВД804	307,86	358,08	-50,22	234	231	144
Чăваш хĕрарăмĕ	В1515	278,46	325,08	-46,62	222	213	141
Сывлăх	В1524	176,46	205,02	-28,56	114	111	81
Кил-çурт, хушма хуçалăх	В4806	176,46	184,04	-7,58	114	111	81
Хресчен сасси	В4838	327,54	376,62	-49,08	168	162	114
Хресчен сасси–кил	В3887	176,46	184,08	-7,62	108	105	81
Тăван Атăл	В1529	267,36	319,08	-51,72	252	246	198
Капкăн	В4608	155,7	185,04	-29,34	150	126	108
ЛИК (Литература. Искусство. Культура)	В3429	116,32	140,36	-24,04	120	120	100
Вести Чувашии	В4807	253,86	298,08	-44,22	192	186	144
Собрание законодательства Чувашской Республики	В4847	612,24	743,58	-131,34	660	660	570
Тантăш	В4802	237,66	274,08	-36,42	138	132	90
Самант	В3208	150,9	181,02	-30,12	162	156	120
Тетте	В3771	120,18	143,52	-23,34	114	111	90

РЕКЛАМА, ПĔЛТЕРÿСЕМ

ОАО «ЧУВАШВТОРМЕТ»

Лицензия № ЧР 21/01/03 от 31.08.2001.

ЗАКУПАЕМ ЛОМ ЦВЕТНЫХ И ЧЕРНЫХ МЕТАЛЛОВ ДОРОГО.

г. Чебоксары, Гремячевский проезд, 5 а.
Тел.: (8352) 63-42-12, 63-51-84.

ПРОДАЮ СУТАТĂП

2. АКЦИЯ! Блоки керамзитобетонные 20х20х40 – 33 руб., 12х20х40 – 29 руб., 10х20х40 – 25 руб. Высокое кач-во. Доставка. Т. 8-967-470-46-77.

3. АКЦИЯ! Кольца колодезные диам. 0,7 м, 1 м, 1,5 м. Д-ка манипулятором. Бурение. Т. 89674704677.

«ХРЕСЧЕН САССИ»
Обществăпа политика хаçачĕ
Индекс 54838
Учредительсем – Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерстви, Чăваш Республикин Информаци политикин тата массăллă коммуникацисен министерствин «Хыпар» Издательство çурчĕ» Чăваш Республикин хăйтытăмлă учрежденийĕ

ДИРЕКТОР-ТĔП РЕДАКТОР – В.В. ТУРКАЙ
Редактор – Е.Н. НИКОЛАЕВА (тел. 56-34-63)

Редакципе издатель адресĕ: Шупашкар, И.Яковлев пр., 13.
Телефонсем: директор-тĕп редактор – 56-00-67, тĕп редактор çумĕ – 62-04-54, пайсем – 56-34-63, 62-50-06, 28-86-68, реклама пайĕ тел./факс – 28-83-70. Факс (8352) 62-50-06

www.hypar.ru,
e-mail: atal-volga@mail.ru

Хаçата 2013 çулхи раштав уйăхĕн 10-мĕшĕнче Федерацин çыхăну, информаци технологийĕсемпе массăллă коммуникацисен сферинчи саккунсене пăхăннине сăнаса тăракан службин Чăваш Республикинчи управленийĕ ПИ ТУ 21-00305 № регистрациленĕ.
Хаçата «Хыпар» Издательство çурчĕ» АУ техника центрĕнче калăпланă хатĕр оригинал-макетран «Чăваш ЕН» ИПК» ПУП типографийĕнче пичетленĕ. 428019, Шупашкар, И. Яковлев пр-чĕ, 13.

Графикпа 17 сехетре алă пусмалла.
17 сехетре алă пуснă.
Заказ 4733
Тираж 4547

* Рекламăпа пĕлтерÿсем. Реклама тексчĕсемпе пĕлтерÿсемшĕн вĕсене паракансем яваплă.